

СЕРГІЄНКО О.А., доктор економічних наук, професор кафедри підприємництва, торгівлі і логістики, НТУ «ХПІ», Харків, Україна

ШАПРАН Є.М., доктор технічних наук, професор кафедри підприємництва, торгівлі і логістики, НТУ «ХПІ», Харків, Україна

САВЧЕНКО Р.О., аспірант кафедри підприємництва, торгівлі і логістики, НТУ «ХПІ», Харків, Україна

ВІДОБРАЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ: АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА ПОРОЗІ 2024

Фондовий ринок є однією з важливих складових фінансових систем країн, що йдуть шляхом розвитку ринкової економіки. Він впливає на всіх учасників ринкових відносин, починаючи з домогосподарств та закінчуючи державними фінансовими інститутами. Проте найбільшим чином він впливає на повсякденну діяльність підприємств.

У країнах з розвинутою ринковою економікою, фондовий ринок є одним з найважливіших засобів залучення коштів для юридичних осіб. Таким ж вагомим, як ринок боргових зобов'язань. Останній, можливо, є більш значним, проте зазвичай не підпадає під публічні торги. Фондовий ринок дозволяє відкрито торгувати підприємствами та залучати додаткові фінансові капітали для розширення діяльності шляхом продажу права власності на компанію на ринку. Фондові біржи надають інвесторам доступ до додаткових джерел ліквідності, дозволяючи їм легко та швидко реалізовувати цінні папери.

Досвід біржової торгівлі дає можливість стверджувати, що ціни на акції та інші активи, якими здійснюється торгівля на фондовій біржі, є важливою частиною економічної активності у країні та може не лише слугувати індикатором соціальних настроїв та очікувань, а й впливати на них.

Економіка, де фондовий ринок на підйомі, вважається економікою, що розвивається.

Нажаль вітчизняний фондовий ринок, з моменту його створення, перебуває у зародковому стані та не виконує основних функцій, що притаманні для розвинених країн. На доказ цього можна привести той факт, що його створення було у пріоритетах уряду у 2021 році [1], тоді як формувати розпочали ще на початку 90-х років ХХ сторіччя [2-3]. Враховуючи військову агресію російської держави супроти нашої країни, чекати на завершення цього процесу у найближчі роки було б занадто оптимістично.

Питанням стану, існуючих проблем та шляхів їх розв'язку, а також перспектив подальшого розвитку фондового ринку України присвячують свої праці багато фахівців та вчених [5]. Серед них можна відокремити Горбачову О.М., Заяць Ю.А., Танклевську Н.С., Ярмоленко В.В., Третьякову О.В., Харабару В.М., Грешко Р.І. та інших. Усі вони сходяться у тому, що ефективному функціонуванню фондового ринку нашої країни заважають, серед інших перепон, а) недостатній розвиток відповідної нормативно-правової бази б) проблеми з існуючою інфраструктурою (до яких можна також віднести застаріле програмне забезпечення); в) низький рівень обізнаності населення з питання здійснення інвестиційної діяльності та функціонування фондового ринку.

Підтвердити наявні висновки можна за допомогою аналітичної інформації від Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [6]. Так у табл. 1 можна побачити що за останні 5 років (і ця тенденція має довшу історію) більше 90% (у грошовому віразі) торгів на організованих ринках капіталу України припадає на операції з державними облігаціями. Дивлячись на ці цифри слід пам'ятати, що облігації є борговими цінними паперами. Державні облігації не створюють додаткової вартості, а тому не сприяють

розвитку економіки. Вони допомагають уряду «залишатися на плаву», водночас збільшуючи боргове навантаження на бюджет.

Таблиця 1 – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу з розподілом за видом фінансового інструменту протягом 2019 – 2022 років, млн. грн.

Фінансові інструменти	2019	2020	2021	2022	2023
Акції	363,5	604,8	695,4	1 031,2	85,7
Облігація внутрішніх державних позик	295 249,5	328 654,0	443 756,9	152 825,2	321 640,6
Облігація зовнішніх державних позик	-	1 155,3	2 784,7	3 819,3	118,5
Інші	9 352,7	4 996,3	4 723,6	2 960,3	25 670,7
Загалом	304 965,7	335 410,4	451 960,6	160 636,0	347 515,5

В таблиці, що наведена вище, дані за 2023 рік обмежені періодом з січня по жовтень. Рядок «Акції» включає у себе обсяги торгів акціями, акціями іноземних емітентів та, з 2020 року, акціями корпоративних інвестиційних фондів. Також у рядку «Облігація внутрішніх державних позик» за 2019 рік врахована сума усіх операцій з державними облігаціями України без розподілу на внутрішні та зовнішні.

Вирішення існуючих проблем фондового ринку потребує об'єднання зусиль всіх його учасників. Ми маємо багато напрямів для роботи. Серед них, погоджуючись із Андрієм Дмитренко [7], можна відокремити наступні:

1. Внесення змін до існуючих та прийняття нових правових актів, покликаних забезпечити прозору, зрозумілу та ефективну роботу фондового ринку загалом та кожного його учасника зокрема. Для цього доцільно розглянути відповідний досвід наших сусідів (наприклад Польщі) адже їм, як і нам зараз, довелось пройти цим шляхом, зробити власні помилки (яких ми можемо уникнути) та віднайти власні «ноу-хау», що можливо доцільно використовувати й нам.

2. На додаток до першого пункту (проте, враховуючи важливість, слід зазначити окремо), забезпечення захисту прав усіх учасників ринку. Відчуття захищеності є однією з головних умов при вкладанні коштів у нашу країну для закордонних інвесторів.

3. Створення / розвиток необхідної інфраструктури (у тому числі програмного забезпечення), що надасть доступ до біржових торгів усім зацікавленим особам, разом з приватними інвесторами.

4. Заснування та підтримка державних та приватних освітніх програм для поліпшення рівня обізнаності населення з питань функціонування фондового ринку. Враховуючи вікову структуру населення України, цю роботу необхідно проводити що найменше у трьох напрямках: молоді, осіб середнього віку та літніх людей.

Підводячи підсумки можна ще раз зазначити, що фондовий ринок України наразі є нерозвиненим і потребує додаткової уваги з боку держави та інших учасників фінансово-інвестиційних відносин. Перед нами багато роботи, що потребуватиме зусиль протягом не одного року. Її здійснення під час війни може бути ускладненим. Проте це не привід здаватися, адже, пам'ятаючи слова Лао-Цзи «подорож довжиною в тисячу миль починається з першого кроку».

Список літератури:

1. Труфанова К. Фондовий ринок України може запрацювати в 2023 році – НКЦБФР з сайту Maanimo.ua URL: <https://news.maanimo.com/uk/podiyi/fondovij-rinok-ukrayini-mozhe-zapratsyuvati-v-2023-39781>
2. Закон України Про цінні папери і фондову біржу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-12#Text>
3. Закон України Про приватизаційні папери URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2173-12#Text>
4. Закон України Про банки і банківську діяльність URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-12#Text>
5. Гапонюк , М., & Левченко , К. (2023). СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ. Grail of Science, (27), 124–127. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.12.05.2023.013>
6. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку на сайті Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights>

7. Дмитренко А. В Україні чотири біржі, а реально купити акції тільки однієї компанії. Як розбудити фондовий ринок країни з сайту Forbes.ua URL: <https://forbes.ua/money/v-ukraini-chotiri-birzhi-a-realno-kupiti-aktsii-tilki-odniei-kompanii-yak-rozbuditi-fondoviy-rinok-kraini-10032021-896>